

Ohrožení historické kulturní krajiny a obnovitelné zdroje energie

Threats to the Historic Cultural Landscape and Renewable Energy.

Jiří Kupka, Simona Vondráčková

Abstract:

Historic cultural landscapes represent an undoubted value that must be cared for and protected. This article presents the various threats that cultural landscapes face today, both natural and anthropogenic. Natural ones include phenomena related to climate change: Drought (prolonged drought, wildfires...), water (flash and regional floods, torrential rainfall, hail, snow...), wind (hurricane, tornado, wind gusts, X windless storms, inversions, smog), frost (icing, ice, holomfrost) or pests (bark beetle, beaver, invasive plants and animals). Anthropogenic risks include urbanisation and suburbanisation (urban sprawl, residential and commercial - logistics, transport, warehouses, etc.), peripheralisation (land degradation, land abandonment, overgrowth, ruderalisation, extensification of use incl. brownfields, blackfields, urban periphery, etc.), opencast mining incl. reclamation (quarries, stone quarries, sand pits, brickworks, etc.), transport and technical infrastructure (high-speed lines, motorways, expressways, relocations, bypasses, transmitters, water works - reservoirs, canals, flood protection measures - dams, polders, dry reservoirs, etc.), but also new forms of agriculture (agrivoltaics, intensive orchards, plantations of energy trees, agroforestry, etc.). Conflicts and threats to cultural landscapes have occurred in the past, but today brings challenges unprecedented in previous eras. Probably the biggest and most conflicting issue of the pre-sent day is the siting of renewable energy plants (wind farms, wind parks, photovoltaic plants, geo-thermal plants, etc.), especially wind and photovoltaic plants, which represent an unprecedented and significantly excessive encroachment on the traditional cultural landscape. It therefore seems necessary to assess the qualities and limits of the landscape in advance in order to identify areas where a compromise can be found between the legitimate requirements for renewable resources and the equally legitimate protection of landscape values. The text presents two large-scale studies, of the Moravian-Silesian and Hradec Králové regions, which attempt to answer these very topical questions in both a negative form (where no) and a positive form (where yes or rather yes).

Keywords:

Historic cultural landscape, cultural landscape protection, climate change, renewable energy, photovoltaic power plants, wind power plants, spatial planning

KUPKA, Jiří, VONDRÁČKOVÁ, Simona (2025). Ohrožení historické kulturní krajiny a obnovitelné zdroje energie. In: KUGL, Jiří, ed. *Člověk, stavba a územní plánování 18*. ČVUT v Praze, Fakulta stavební. pp. 80–95. ISBN 978-80-01-07472-5. ISSN 2336-7687.

Článek je licencován pod licencí Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (Uvedte autora-Neužívejte komerčně-Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní). Licenční podmínky: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs>

1 Úvod

Krajina představuje nepochybnou hodnotu, jejíž zachování souvisí se zachováním identity regionů, naší vlasti i celé Evropy, což deklaruje ve své Preambuli i Úmluva Rady Evropy o krajině, kterou přijaly členské státy Rady Evropy vědomy si toho, že *krajina přispívá k utváření místních kultur a že je základní součástí evropského přírodního a kulturního dědictví, protože přispívá k blahu lidstva a upevnění evropské identity* (ÚREoK, Preambule). Podle Důvodové zprávy k Úmluvě se krajina *musí stát hlavním politickým zájmem, neboť hraje významnou úlohu pro spokojenost Evropanů, kteří již dále nejsou ochotni tolerovat zhoršování svého prostředí díky technickému a ekonomickému rozvoji, k němuž se nemohou vyjadřovat* (Důvodová zpráva z ÚREoK). Specifickým typem krajiny a mezinárodně přijímanou hodnotou je historická kulturní krajina. Klíčovým momentem v celosvětové praxi ochrany kulturní krajiny bylo zasedání expertní skupiny o kulturní krajině, které se konalo v říjnu 1992 v La Petite Pierre ve Francii, na kterém byl vypracován dokument definující kulturní krajiny ve vztahu k článku 1 Úmluvy o světovém dědictví UNESCO z roku 1972. O šest týdnů později byl v prosinci téhož roku v Santa Fé tento dokument přijat na 16. zasedání Výboru pro světové dědictví.

Všeobecné povědomí o ochraně historických děl v krajině a v sídlech, formované přibližně na přelomu 19. a 20. století, se tak postupně posunuje od jednotlivých stavebních památek přes památkové soubory až ke kulturní krajině a historickým objektům, které stavební památky doprovázejí, tj. zahradám, parkům, případně celým krajinným segmentům (Bouček, Šubr, 2000). Projev tohoto vývoje je zřejmý v rámci sledovaných jevů územně analytických podkladů. Novelou Vyhlášky č. 500/2006 Sb. z roku 2018 byl jev č. 11 Urbanistické hodnoty změněn na Urbanistické a krajinné hodnoty, aby byl novou vyhláškou č. 157/2024 Sb., vydanou v souvislosti s novým stavebním zákonem, nahrazen jevem č. 10 Urbanistická a krajinná hodnota, znak historické kulturní krajiny.

Snaha o zachování hodnot kulturní krajiny je patrná také z řady celostátních strategií. Politika územního rozvoje ČR mezi republikovými prioritami deklaruje požadavek *zachovat ráz jedinečné urbanistické struktury území, struktury osídlení a jedinečné kulturní krajiny, které jsou výrazem identity území, jeho historie a tradice* (2.2., čl. 14). Dále uvádí, že *krajina je živým v čase proměnným celkem, který vyžaduje tvůrčí, avšak citlivý přístup k vyváženému všestrannému rozvoji tak, aby byly zachovány její stěžejní kulturní, přírodní a užitné hodnoty* (Tamtéž). V Politice architektury a stavební kultury ČR je uveden cíl *respektovat a rozvíjet kulturní, přírodní a stavební dědictví i hodnoty krajiny* (cíle 3.1). Též Státní kulturní politika 2021–2025+ zmiňuje, že je třeba pamatovat na *širší vazby na krajinný ráz a kulturní krajinu* (cíle 5).

Ochrana kulturní historické krajiny, která představuje skutečný kulturní kapitál národa, je tedy prvořadým úkolem, neboť mohou zaniknout unikátní, neobnovitelné hodnoty, které jsme nevytvořili, ale zdědili (Švecová, Vorel, 2015). Téma identifikace hodnot a ochrany kulturní krajiny je na Katedře urbanismu a územního plánování FSv ČVUT dlouhodobě řešeno v rámci projektů NAKI již od roku 2012, kdy byl zahájen společný projekt *Ochrana a péče o historickou kulturní krajinu prostřednictvím institutu krajinných památkových zón*. Výsledkem zmiňovaného úsilí je řada obsáhlých a cenných prací. Pro docílení odborné vyváženosti a všestrannosti v identifikaci a posuzování krajinných hodnot vznikla v rámci projektu *Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky* certifikovaná metodika *Typologie historické kulturní krajiny ČR* (Ehrlich et al., 2020). V návaznosti na ní pak byla v roce 2022 mezi výstupy projektu *Praktické přístupy k územní ochraně historické kulturní krajiny* vytvořena *Metodika identifikace a klasifikace území s krajinnými hodnotami* (Kuča et al., 2022). Jestliže předpokladem a prvním krokem k jakékoli ochraně je nejprve pojmenování hodnot, které jsou přítomny, jejich uznání a ocenění a zjištění, které jevy mají být předmětem péče a ochrany (Vorel, 2000), je dalším nutným krokem pojmenování rizik a ohrožení těchto hodnot. Identifikovat aktuální a predikovatelná

antropogenní a přírodní rizika ohrožující historické kulturní krajiny si klade za cíl aktuální projekt NAKI III *Historická kulturní krajina v ohrožení a její vize v kontextu soudobých proměn* řešený na katedře od roku 2023. Následující text představuje nástin různých typů ohrožení historické kulturní krajiny, především historických krajinných struktur, přičemž se zaměřuje na aktuální problematiku obnovitelných zdrojů energie (OZE). Cílem článku je pak především ve výše uvedeném kontextu podrobněji představit dva příklady možného komplexního přístupu k plánovanému umisťování těchto objektů, které hodnoty historické kulturní krajiny systematicky zohledňují.

2 Metodika

Text vychází z rešerše literárních pramenů a dalších dokumentů, z výsledků analýz zpracovávaných na Katedře urbanismu a územního plánování v souvislosti s řešením uvedených projektů NAKI I-III, které jsou dostupné v rámci zveřejňování výsledků a uvedené v seznamu zdrojů, a z výstupů projektů řešených autory textu v rámci jejich odborné územně-plánovací a krajinářské praxe. Jedná se o několik rozsáhlých krajských studií, jejichž spoluautory jsou autoři článku. Analýza dochovaných historických krajinných struktur byla poprvé aplikována v rámci studie *Cílové charakteristiky krajiny Moravskoslezského kraje* (Krajíček, Vorel, Kupka et al., 2012), historické krajinné struktury v rámci Královéhradeckého kraje byly zpracovány v *Územní studii krajiny Královéhradeckého kraje* (Vorel, Kupka, Vondráčková et al. 2018). Tyto studie byly poté využity při zpracování studií *Územní studie Vyhodnocení území Moravskoslezského kraje z hlediska existujících limitů umístění větrných a fotovoltaických elektráren* (Vondráčková, Cihlář et al., 2023) a studie *Posouzení potenciálu a možností území Královéhradeckého kraje pro vybrané druhy obnovitelných zdrojů energií* (Vondráčková, Cihlář et al., 2024). Kompletní studie jsou dostupné na webových stránkách příslušných krajů, odkazy jsou uvedené v seznamu zdrojů.

Článek nejprve rámcově mapuje různá ohrožení historické kulturní krajiny. Vymezení pojmu historické kulturní krajiny z hlediska časového je někdy rámcově spojováno s předělem kladeným zhruba do poloviny 20. století, po němž se podoba mnohých částí krajiny podstatně změnila. Uvedené časové vymezení historické kulturní krajiny je orientační a časový předěl kladený do poloviny 20. století nelze chápat univerzálně. Platí to zejména u těch druhů lidské činnosti, které i po tomto datu dále rozvíjely její dosavadní formy (Ehrlich et al., 2020). Dělení na přírodní a antropogenní rizika a ohrožení vychází z rozdělení problematiky v rámci projektu NAKI, byť je pouze pracovní a formální. Vychází z analýz konkrétních území a problémů zpracovávaných v rámci projektu, proto je pouze výběrové, nesystematické. Podrobněji je pozornost věnována OZE, přičemž se specificky věnuje ohrožení historických krajinných struktur a krajinného rázu (charakteru) historické kulturní krajiny (netýká se např. problematiky ohrožení živočichů, prostupnosti, biodiverzity, hluku atd.). Cílem je pak představit na konkrétních příkladech zpracovaných studií možnou cestu zařazení problematiky ochrany historické kulturní krajiny do hodnocení umisťování OZE v krajině.

3 Ohrožení historické kulturní krajiny

Jak bylo zmíněno v úvodu, historická kulturní krajina je kapitálem naší společnosti. Vzhledem k rozvoji společnosti však často vstupují do popředí činnosti a děje, které její kulturní podstatu a hodnotu ohrožují. Jedná se jednak o přírodní vlivy, které jsou spojené především s přírodními živly a jevy v přírodě, které často nenávratně ohrožují dochované krajinné hodnoty, jednak o antropogenní vlivy, které z důvodu společenského obecného zájmu mění krajinu pro zlepšení kvality života lidí. Toto rozdělení není pochopitelně ostré, např. důsledky klimatických změn nejsou výhradně efektem přírodních procesů, často se jedná o společný vliv přírody a člověka. Dělení na přírodní a antropogenní vlivy a rizika

vychází z rozdělení problematiky mezi různé pracovní týmy v rámci grantu NAKI, proto je využito i zde, a to i při vědomí překryvů a prolínání. Rizika a ohrožení jsou uvedena výběrově, nikoli systematicky, jako úvod do široké problematiky. Větší pozornost je pak věnována OZE.

3.1 Přírodní rizika a ohrožení

Mnohé kulturní krajiny a historické krajinné struktury jsou poměrně křehké, vyžadující péči a údržbu. Nejsou ohrožovány pouze antropogenní činnostmi, ale i extrémními přírodními jevy. Přestože nejsou tato rizika nová a četné extrémy byly pozorovány i v minulosti, jejich četnost a síla se s probíhající klimatickou změnou zvyšují. Jan Evangelista Chadt-Ševětínský ve svých *Dějínách lesů a lesnictví* (1913) vyjmenovává živelné pohromy, které škodily i v minulosti lesům, a to zejména horka (sucha), lesní požáry, vichřice (polom větrový), deště (povodně), krupobití (kroupy, krupky), zima (mráz, sníh, led, jinovatka, sněhotlak, ledolom, jinolom, omraz), hmyz (kůrovec neb lýkožrout, bekyně sosnová neb mniška, bourovec borový), houby (jehlotrus neb červenka). Extrémní projevy počasí v posledních desetiletích působí miliardové škody a pochopitelně ohrožují i kulturní krajinu vč. historických krajinných struktur. Pro zjednodušení lze tato přírodní ohrožení shrnout do několika skupin:

VODA (bleskové i regionální povodně, přívalové srážky, krupobití, sníh...)
 SUCHO (dlouhotrvající sucho, požáry...)
 VÍTR (orkán, tornádo, větrné poryvy, bouře X bezvětří, inverze, smog)
 MRÁZ (námraza, ledovka, holomrazy)
 ŠKŮDCI (kůrovec, bobr, invazivní rostliny a živočichové) ad.

Není cílem tohoto textu podrobně popisovat všechna z výše uvedených rizik, proto jen výběrově. Škody z povodní, k nimž došlo v letech 1997 a 2002, dosáhly z historického hlediska závratné výše 142 miliard Kč. Byly devastovány nebo poškozeny tisíce obydlí, budov a hospodářských objektů. Statisíce lidí bylo třeba evakuovat, 92 lidí zahynulo. Celkové újmy na kvalitě životního prostředí zřetelně signalizují, že zranitelnost extrémními povodněmi v prostoru střední Evropy vykazuje rostoucí tendenci (VÚV TGM, 2005). Další velká povodeň, jejíž škody se teprve napravují, proběhla v září 2024. Ačkoli kumulace několika povodní v relativně kratších časových údobích za sebou není v historickém přehledu povodňových případů ojedinělou výjimkou (např. výskyt povodní v letech 1888, 1890, 1896, 1897 a 1899 na Labi), rozsah a intenzita těchto katastrofálních jevů je zarážející. Povodně pochopitelně zasáhly do historické krajiny a jejích struktur. Vlivem povodně v roce 2002 došlo k přelití hrází u 100 rybníků s plochou větší než 5 ha a u 300 rybníků s plochou menší než 5 ha. Havárie v důsledku protřetí hráze nastaly celkem u 23 rybníčních nádrží. Vážně poškozeno bylo dalších 84 nádrží (VÚV TGM, 2005).

Donedávna bychom se nenadáli tak ničivého tornáda, které zasáhlo 24. června 2021 pás krajiny na Břeclavsku. Toto historicky nejsilnější evidované tornádo poničilo 1200 až 1600 staveb, ke zbourání bylo určeno asi 200 domů, škody na majetku dosáhly cca 15 mld. Kč, šest lidí přišlo o život. Tornádo trvalo přibližně 39 minut a urazilo vzdálenost 27,1 km, což znamená, že mělo průměrnou rychlost 41,7 km/h. Délka dráhy 27,1 km je srovnatelná s průměrnou délkou dráhy tornád o intenzitě F4 v Evropě (Púčik et al., 2021). Od roku 1119 byl stupeň F3 nebo vyšší jednoznačně přisouzen jen de-seti případům tornád na našem území. O stupeň slabší tornádo (F3) postihlo Litovel 9. června 2004. Od té doby se až do osudného června 2021 takto silné tornádo u nás podle dostupných záznamů nevyskytlo (Borovička, 2014).

Jarní mráz v roce 2024 způsobil škody na ovoci, zelenině a řepce nejvyšší škody za posledních 15 let. Stále častější epizody sucha, lesní požáry (České Švýcarsko 2022), vichřice, orkány (např. Kirill v roce 2007 a další) vyvolávají další škody, polomy,

přemnožení škůdců a podobně. Kůrovcové kalamity proběhly ve 20. století několikrát, ovšem rozsahem se nevyrovňají kalamitě probíhající ve vlnách od roku 2015. Podle think tanku Czech Forest bylo v roce 2020 napadeno 35-40 mil. kubíků smrkového dříví. Škody způsobené nízkou výkupní cenou kůrovcového dříví a předčasným zmýcením porostů dosáhly 44 miliard korun. V následujícím roce 2021 bylo napadeno 15-20 mil. kubíků smrkového dříví, ekonomické dopady, způsobené zejména škodami z předčasného zmýcení porostů dosáhly 11,6 miliardy korun.

Podobnou situaci zažila Šumava v 70. letech 19. století. Po vichřicích v roce 1868 a 1870 nastala nebyvalá kůrovcová kalamita, kterou barvitě popisuje tehdejší tisk. V časopise Vesmír (IV/9) se píše: Když pak většina buď pokácených nebo poškozených kmenů uschla, pak vrhly se celé zástupy lýkožroutů na kmeny zdánlivě zdravé; brzy zničeny byly celé lesy, zkrátka hubení lesů šumavských nabylo rozměrů takových, jaké právě nyní nalézáme. (...) Polomy a lýkožroutem ztratila Šumava velkou část své půvabnosti a zvláštnosti (...) (Fleischer, 1875). V tomto kontextu zní paradoxně oslava kůrovce, který přinesl na Šumavu práci a výdělek, z pera spisovatele Šumavy Karla Klostermanna v románu V ráji šumavském (1893):

A tento nevídaný, neslýchaný blahobyť, tento život plný práce, ale také plný rozkoše, přinesl jim drobný brouček, pravý zlatohlávek, požehnané zvířátko, které podvrátilo starou Šumavu a jemuž učenci dali jméno kůrovec (...) Výdělek pořád týž, záviděníhodní obyvatelé Šumavy tonu-li v penězích, malí i velcí, jeden každý dle poměrů svých, sedláci i chalupníci, drvaři, podruzi, čeledi, vše bralo podíl na tomto báječném blahobytu, a roztomilý brouček, který onoho roku se rojil dvakrát, poskytoval záruku, že ty požehnané doby i nadále potrvají.

Každá mince má dvě strany. Snad nejvýstižněji ilustruje konflikt přírody a kulturní krajiny působení bobra v Lednicko-valtickém areálu (krajinná památková zóna a památka UNESCO). Bobr, který byl u nás již dvakrát zcela vyhuben se posledních třech desetiletích značně rozšířil a začíná páchat škody například tím, že narušuje protipovodňové nebo rybníční hráze, ucpává koryta vodních toků, likviduje dřeviny nebo zemědělské plodiny či zaplavuje pozemky v okolí rybníků a řek. V roce 1730 byl přitom uloven poslední bobr u Grygova u Olomouce. Následně byla postupně vyhubena prakticky celá evropská populace. V roce 1773 začal na Schwarzenberských statcích v jižních Čechách jeho umělý chov (bobrovna v Červeném Dvoře). Následně byli bobři v roce 1804 vypuštěni na panství Třeboň, začali se ovšem šířit a páchat škody, zejména podhrabávat hráze rybníků. Roku 1833 proto byla zrušena jejich ochrana a bobr byl opět loven. V roce 1876 byl zaznamenán poslední volně žijící bobr (Hamr na Nežárce). Zajímavým dokladem posledního pokusu o odchov bobrů je památkově chráněná bobrovna u Rožmberské bašty na Třeboňsku (1866). Poslední zaznamenaný bobr z tohoto druhého umělého chovu zde uhynul 11. ledna 1883. Preparovaný je umístěn v muzeu na Ohradě u Hluboké (Andreska, 1980). Podobný osud má prase divoké, které v současnosti přemnožené (v lovecké sezóně 2021/22 zastřeleno přes 230.000 kusů) páchá značné škody nejen v zemědělství, ale i v městských a historických parcích či na městské zeleni. Přitom v letech 1801 až 1945 žila černá zvěř pouze v oborách. Na základě patentu Marie Terezie z roku 1766 o náhradách škod v zemědělství a patentu Josefa II. z roku 1786 dovolující chovat černou zvěř jen v oborách byla černá zvěř z volné přírody zcela vytlačena. V Čechách byl poslední kus černé zvěře ve volné přírodě zastřelen v roce 1801 na Hluboké (Andreska, 1980). Bylo by možné pokračovat dalšími příklady, což by nebylo žádoucí, neboť hlavním obsahem příspěvku jsou ohrožení a rizika způsobená člověkem, a to především OZE.

3.2 Antropogenní rizika a ohrožení

V případě antropogenního ohrožení jde o jiný typ rizik. Obvykle nelze vyčíslit škody na majetku (kromě například velkých vodních děl či velkoplošné těžby), přesto dochází

k nepopiratelným škodám na charakteru krajiny, krajinném rázu, ale i na historických krajinných strukturách, jejichž hod-notu však nelze vyčíslit či jinak kvantifikovat.

Kulturní krajina byla v minulosti a je i v současnosti ohrožována a poškožována řadou antropogenních jevů, které lze zhruba rozdělit do těchto skupin:

URBANIZACE A SUBURBANIZACE (urban sprawl, rezidenční i komerční – logistika, doprava, sklady ad.) na jedné straně, PERIFERIZACE na druhé straně (degradace území, opouštění území, zarůstání, ruderalizace, extenzifikace využití vč. brownfields, blackfields, periferie měst ad.)
NOVÉ FORMY ZEMĚDĚLSTVÍ (agrovoltaika, intenzivní sady, plantáže energetických dřevin, agrolesnictví ad.)
POVRCHOVÁ TĚŽBA vč. REKULTIVACE (lom, kamenolom, pískovny, cihelny ad.)
DOPRAVNÍ A TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA (vysokorychlostní trať, dálnice, rychlostní komunikace, přeložky, obchvaty, vysílače, vodní díla – vodní nádrže, kanály, protipovodňová opatření – hráze, poldry, suché nádrže ad.)
OBNOVITELNÉ ZDROJE ENERGIE – OZE (větrné elektrárny a celé větrné parky, fotovoltaické elektrárny, geotermální elektrárny ad.)

Následuje opět pouze několik poznámek k vybraným rizikům, nikoli jejich komplexní výčet. Jako jedna z nejvýraznějších krajinnotvorných činností ovlivňuje kulturní krajinu zásadním způsobem zemědělství, a to jak nyní, kdy i nové a velmi progresivní způsoby hospodaření (agrolesnictví, plantáže) mohou narušit historickou krajinnou strukturu, tak v minulosti. Již za první republiky panovaly četné obavy objevující se v odborném tisku, aby pozemková reforma, jinak dobře hodnocená a relativně úspěšná, nezpůsobila škody na krajinařských hodnotách.

Pohledme tam, kde dostal se nějaký velkostatek do rukou nepovolných, jak v krátké době změnil tvářnost. Co tu bývá stesků, žalob, článků v novinách a vše bývalo a jest bezúčelné. Hamižná ruka nového majitele zpeněží, co se zpeněžití dá, a zatvrzelé, vypočítavé srdce necity okrade statek o vše, co bylo jeho okrasou a chloubou, pak statek rozparceluje a jde působit jinde (Krs, 1923).

V podobném duchu píše historik Josef Pekař (1923):

Aristokracie (...) vtiskla v podobu země mnohonásob stopu svého šlechtictví (...) stopy toho šlechtictví vidíme hojně i v tváři krajinné přírody, jsou to staleté parky u panských sídel, jsou to staré aleje ovocných a krásných stromů na mnohých velkostatech, jsou to někde pravé parky přírodní, v něž proměnila kraj dřív všední a nevábny kulturní péče celých generací. Nuže to vše, všechno to bohatství, jež nahromadily věky a jímž chlubit se mohou jen staré země kulturní (...) je pozemkovou re-formou, jak ji naše zákony projektují, vážně ohroženo (přetisk z Národních listů 17.3.1923 in: Krs, 1923).

Nesrovnatelně větším zásahem do historické krajinné struktury českého venkova pak byla kolektivizace probíhající v druhé polovině 20. století. Je na ní patrné, že ničení historických prvků a struktur v krajině jde totiž velmi často ruku v ruce s ničením hodnot přírodních (Kupka, 2017). Příkladem za všechny může být demonstrační scelování pozemků spojené s rozoráváním mezí, remízků, polních cest a úvozů. Setření historické krajinné struktury vedlo mj. k výraznému zvýšení vodní a větrné eroze, degradaci půdy, snížení krajinné heterogenity a biodiverzity i prostupnosti krajiny (Sklencička, 2003). Zásah do historické krajinné struktury tak měl závažné důsledky pro celý ekosystém, neboť drobné terénní tvary jako úvozy, meze, násypy a příkopy poskytovaly stanoviště mnoha rostlinám a živočichům (Ložek, 2007). Bylo rozoráno 450 000 ha luk, 240 000 ha

mezi, 50 000 ha remízků, více jak dvě třetiny polních cest a zlikvidováno kolem 45 000 km liniové zeleně. Průměrná velikost pozemku se zvýšila téměř stokrát, z 23 arů v roce 1948 až po 20 hektarů v roce 1990 (Dejmal, 2000).

Obr. 1 – Nevhodné umístění vysílače v blízkosti kaple Panny Marie Bolestné Na Martě nad Frymburkem (foto: autor, 2025.)

Velkým zásahem do hodnot kulturní krajiny může být plošná urbanizace či suburbanizace, ale i periferizace či desurbanizace, patrné v okolí velkých měst. Vedle expandujících ploch rezidenčních a komerčních suburbií zde probíhají trasy vyšších řádů infrastruktur, regionálních a nadregionálních komunikací, obchvatů, skladových a komerčních areálů, ale i skládek, mezi kterými přetrvávají plochy původního venkovského prostoru oproštěné od původních rurálních vazeb, se sítí minimálně dimenzovaných systémů ekologické stability (ÚSES). Fragmenty historických krajinných struktur se dostávají do nového kontextu a ztrácí se v nové disperzní zástavbě (Baše, 2006). Suburbanizace je ve většině případů vnímána jako riziko pro krajinu i společnost a její dopady jsou často hodnoceny jako negativní. Také v české geografické, sociologické a urbanistické literatuře převažuje negativní vnímání tohoto procesu (Ouředníček, 2013).

Některým záměrům, které mají potenciál narušit hodnotu historické kulturní krajiny, jde naproti i schvalovaná legislativa, přičemž se nejedná pouze o obnovitelné zdroje energie (viz dále). Zákonem č. 23/2025 Sb., kterým se mění zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a některé další zákony, vešla v platnost úprava, dle které se výrazně usnadní výstavba vysílačů do 50 metrů výšky, a to i v hodnotné či chráněné krajině. Do zákona o ochraně přírody a krajiny jím byla vložena věta:

krajinný ráz se dále neposuzuje v případech umístování a povolování staveb anténních stožárů včetně antén rádiových zařízení nebo rádiových směrových spojů veřejné komunikační sítě a souvisejících elektronických komunikačních zařízení, pokud dosahují výšky maximálně 50 metrů a slouží k plnění podmínek podle § 22 odst. 2 písm. c) zákona o elektronických komunikacích.

Obr. 2 – Silueta Pavlova na Vysočině narušená čtveřicí větrných elektráren (foto: autor, 2024.)

3.3 Obnovitelné zdroje energie

Díky svým bezprecedentním dimenzím (výška, plocha) představují obnovitelné zdroje energie, zejména fotovoltaické elektrárny (FVE) a větrné elektrárny (VTE), velké riziko pro hodnotu kulturní krajiny. Větrné elektrárny s výškou přes 200 m mají značný vizuální dopad (až desítky km při dobré viditelnosti), čímž zasahují do harmonického měřítka a vztahů, výrazně mění obraz lokality, případně potlačují význam tradičních dominant. Jednou z aktuálních příčin konfliktu s kulturní krajinou je plán umístění větrných elektráren v blízkosti poutního místa Mariánská Týnice na Kralovicku, do krajiny, která je součástí plaské cisterciácké krajiny prohlášené v roce 2024 za součást Evropského dědictví (*European Heritage Label*) Cisterciácké krajiny, jež tvoří 17 cisterciáckých klášterních krajin z 5 evropských zemí. Velký mediální ohlas tohoto případu je podpořen i memorandem Fakulty architektury ČVUT.

Velký zásah do kulturní krajiny, zejména do historické krajinné struktury, představují i fotovoltaické elektrárny, u kterých je problematický nejen zábor velkých (převážně zemědělských) ploch, ale zejména zasažení harmonického měřítka a vztahů, výrazná změna obrazu lokality a potlačení tradičního obrazu zemědělské krajiny, setření historické krajinné struktury či snížení prostupnosti krajiny.

Na druhou stranu je patrná velká politická vůle (tlak) na povolování a umístování

těchto zdrojů energie, která je akcelerována geopolitickou situací ve východní Evropě a s ní souvisejícími změnami na trhu s energiemi. Dlouhodobě se Česká republika (ČR) po vzoru Evropské unie (EU) snaží dosáhnout klimatické neutrality a soběstačnosti. EU přijala v tomto ohledu legislativu, která je postupně začleňována do národních právních předpisů. Jednou z nich je novela energetického a stavebního zákona přezdívaná Lex OZE I (č. 19/2023 Sb.), která zařazuje výroby energie z obnovitelných zdrojů do veřejné infrastruktury. Staly se tak veřejným zájmem, stejně jako je např. ochrana přírody a krajiny. Lze je nyní umísťovat v nezastavěném území, aniž by byly územním plánem vymezené jako plochy zastavitelné pro tyto účely, pakliže jejich umístění územně plánovací dokumentace z důvodu jiného veřejného zájmu výslovně nevylučuje (§122 stavebního zákona). Proto se jeví jako velmi potřebné analyzovat v předstihu území, identifikovat jeho hodnoty a vymežit vhodné či nevhodné lokality pro umístění výroby energie z obnovitelných zdrojů.

4 Příklady přístupu k ochraně kulturní krajiny při rozvoji OZE

V letech 2023 a 2024 byly zpracovány dvě územní studie, kde byla aplikována metoda superpozice identifikovaných a klasifikovaných limitů a hodnot území vzhledem k rizikům umístění větrných a fotovoltaických elektráren, na základě které je možné zhodnotit území a vymežit kolize, ale i území vhodná pro takové stavby. V územních studiích nastavená metodika je založena na kategorizaci území kraje dle toho, kde by bylo jeho využití pro VTE a FVE s ohledem na koncentraci hodnot a limitů využití území, charakter území a kvalitu vystavěného prostředí zcela nevhodné / spíše nevhodné / obecně vhodné. Smyslem zvoleného přístupu je v měřítku územní studie saturovat maximální množství jevů s určitým statutem ochrany (hodnoty, limity využití území), k jejichž narušení by v důsledku umístění VTE či FVE mohlo dojít, a stanovit aparaturu pro jejich ochranu. V obou případech bylo do hodnocení včleněno i vyhodnocení dochovanosti a cennosti historické krajinné struktury.

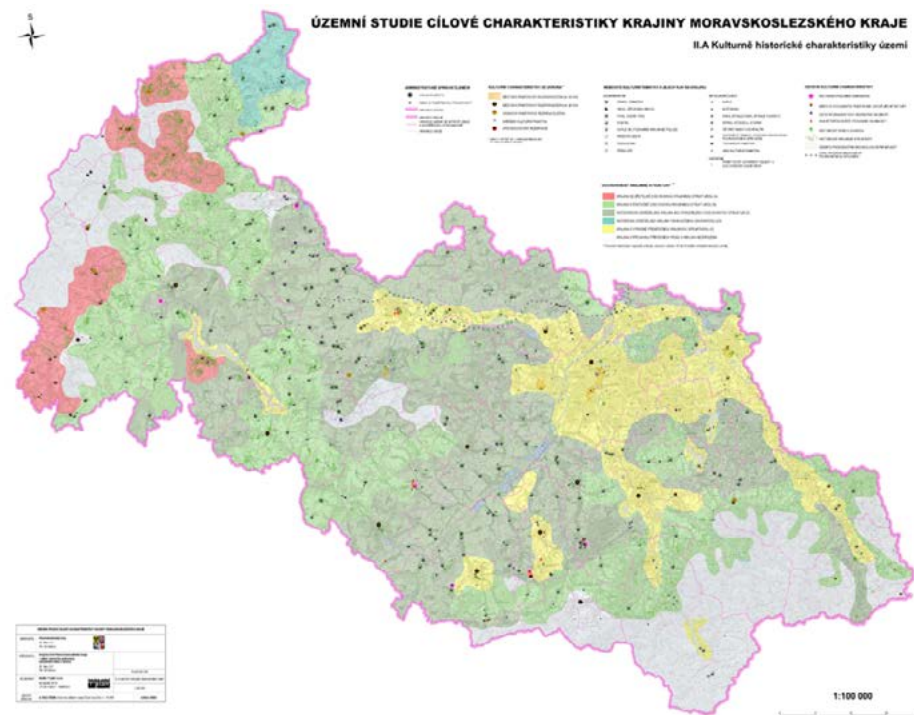
4.1 Územní studie Vyhodnocení území Moravskoslezského kraje z hlediska existujících limitů umístění větrných a fotovoltaických elektráren

Územní studie Vyhodnocení území Moravskoslezského kraje z hlediska existujících limitů umístění větrných a fotovoltaických elektráren (ÚS MSK, Vondráčková, Cihlář et al, 2023) byla pořízena jako územně plánovací podklad, který má za cíl provést komplexní analýzu a vyhodnocení území Moravskoslezského kraje z hlediska jeho existujících omezení pro umístění záměrů FVE a VTE. Účelem dle požadavků zadání bylo výhradně zajištění ochrany limitů využití území a hodnot, tzn. územní studie principiálně směřuje k negativní formě regulace. Jako existující omezení měla být sledována ochrana veřejných zájmů, stanovených na základě zvláštních právních předpisů nebo vyplývajících z vlastností území (tj. limity využití území), a ochrana kulturních, přírodních a civilizačních hodnot. Cílem této územní studie bylo provést komplexní analýzu a vyhodnocení území MSK z hlediska jeho existujících omezení pro umístění záměrů FVE a VTE. Jako existující omezení měly být sledovány limity využití území a kulturní, přírodní a civilizační hodnoty (Vondráčková, Cihlář et al, 2023).

Z hlediska kulturní krajiny byly sledovány přírodní a kulturní hodnoty, které souvisí s ochrannou krajinného rázu a historickými krajinnými strukturami. Bylo využito mj. vrstvy dochovanosti historické kulturní krajiny zpracované autory v rámci studie Cílové charakteristiky krajiny Moravskoslezského kraje (2013). Vedle analýzy dostupných materiálů (ÚAP, ZÚR, Koncepce ochrany přírody a krajiny) a z nich použitých mapových vrstev byla provedena analýza dochovaných krajinných struktur a míra přeměny krajiny člověkem na základě porovnání stávajících ortofotomap Moravskoslezského kraje (2009) a map druhého vojenského mapování (v měřítku 1:28.800) z první poloviny 19. století,

a to i se zřetelem na ortofotomapy kraje z roku 1955, případně (pro ověření a v části kraje, pro kterou není Františkov mapování k dispozici) na císařské otisky Stablinního katastru (v měřítku 1:2.880). Území Moravskoslezského kraje bylo rozděleno na 32 mapových listů druhého vojenského mapování, 32 mapových listů aktuálních ortofotomap (2009) a archivních ortofotomap (1955). Porovnáním mapových podkladů byla z hlediska dochovanosti různých krajinných struktur (rozložení funkčních ploch, struktura pluziny, urbanistická struktura sídel, cestní síť ad.) vymezena svébytná území, která sloužila jako podklady pro následné vymezení typů krajín a pro definování cílových kvalit krajiny. Hodnocení probíhalo v měřítku (optikou) celého kraje, tudíž se při vymezování specifických území neuplatnily pouze ojedinělé prvky a torza struktur, které při celkovém pohledu nehrají v dané krajině významnější roli ani struktury, které jsou dochovány uvnitř sídel či uvnitř lesních celků. V rámci analýzy byly vymezeny tyto kategorie:

- Kategorie A (s výrazně dochovanou krajinnou strukturou)
- Kategorie B (s částečně dochovanou krajinnou strukturou)
- Kategorie C (historická zemědělská krajina bez výraznějších dochovaných struktur)
- Kategorie C1 (historická zemědělská krajina pohraničního charakteru)
- Kategorie D (s výrazně přeměněnou krajinnou strukturou)

Obr. 3 Dochovanost krajinné struktury na území Moravskoslezského kraje (ÚS Cílové charakteristiky krajiny MSK; Krajiček, Vorel, Kupka et al., 2023)

V kategorii „výrazně dochované“ krajinné struktury se na území MSK výhradně jedná o zřetelně dochovanou strukturu členění historické pluziny (vegetační pásy, snos kamenů, cesty). I tyto struktury nebývají dochované zcela nezměněné, jsou často narušené

a pozměněné, přesto dosud výrazně spoluurčují charakter krajiny. V rámci klasifikace znaků krajinného rázu se jedná o znaky zásadní, tj. rozhodujícím způsobem determinující charakter krajiny, či spoluurčující, z hlediska cennosti jsou často klasifikovány jako jedinečné či význačné. V případě částečně dochované krajinné struktury jde zpravidla o fragmenty historického členění plužiny, která ovšem není dochovaná tak intaktně a celoplošně, aby bylo území zařazeno do kategorie „s výrazně dochovanou krajinnou strukturou“ (podhůří Jeseníků, Krnovsko, Vítkovsko, Novojičínsko), na kterou obvykle bezprostředně navazuje. Vedle toho jsou do tohoto typu zařazeny i lesozemědělské krajiny tvořené maloplošnou mozaikou polí, luk, lesů, mezí, remízků a nelesní zeleně s částečně dochovanou cestní sítí, sídelní strukturou a částečně i urbanistickou strukturou sídel (opět ne zcela, ale dosud zřetelně), případně s historickými vodohospodářskými úpravami (doloženými před rokem 1850), případně krajiny s historickými sídly v tradičním a dochovaném krajinném rámci (park, krajinářské úpravy), ale i krajiny s typickou slezskou rozptýlenou zástavbou s množstvím nelesní krajinné zeleně v tradičním krajinném rámci (Třinecko, Karvinsko, Jablunkovsko).

Krajina s výrazně a krajina s částečně dochovanou historickou krajinnou strukturou byly zařazeny mezi kulturní hodnoty, které jsou v měřítku kraje zásadní z hlediska krajinného rázu (území s ochranou zvýšených hodnot krajinného rázu). Tyto vrstvy byly následně využity při sestavování omezení pro umístění záměrů FVE a VTE. V případě FVE bylo identifikováno riziko degradace harmonických vztahů a harmonického měřítka krajinné struktury a snížení (setření) historické hodnoty krajinné struktury. Umístění FVE přímo do plochy vymezené jako krajina s výrazně nebo částečně dochovanou krajinnou strukturou by znamenalo snížení či dokonce setření její výpovědní (významové a historické) hodnoty. V případě VTE bylo územní studií identifikováno riziko zásahu do vizuálního významu liniových prvků vegetačních pásů historické krajinné struktury, ovlivnění či degradace rozlišitelnosti a zapamatovatelnosti obrazu krajiny a zásah do harmonických vztahů a měřítka krajiny. Umístění VTE přímo do plochy vymezené jako krajina s částečně dochovanou krajinnou strukturou by znamenalo snížení její výpovědní (významové a historické) hodnoty, byť by nutně neznamenalo setření této historické krajinné struktury.

Podstatou ÚS MSK je zajištění ochrany kulturních, přírodních a civilizačních hodnot a zohlednění limitů využití území ve vztahu k umisťování záměrů větrných a fotovoltaických elektráren. ÚS MSK identifikovala jednak limity využití území a hodnoty charakteru krajiny, jednak stanovila způsoby přístupu k vyhodnocování konkrétních území a záměrů ve vztahu k přítomným hodnotám. Tím chce rámcově usměrnit plánování OZE na území Moravskoslezského kraje a předejít tak jejich případnému překotnému rozvoji. A právě ochrana historické krajinné struktury se stala jedním z kritérií pro dané usměrňování rozvoje.

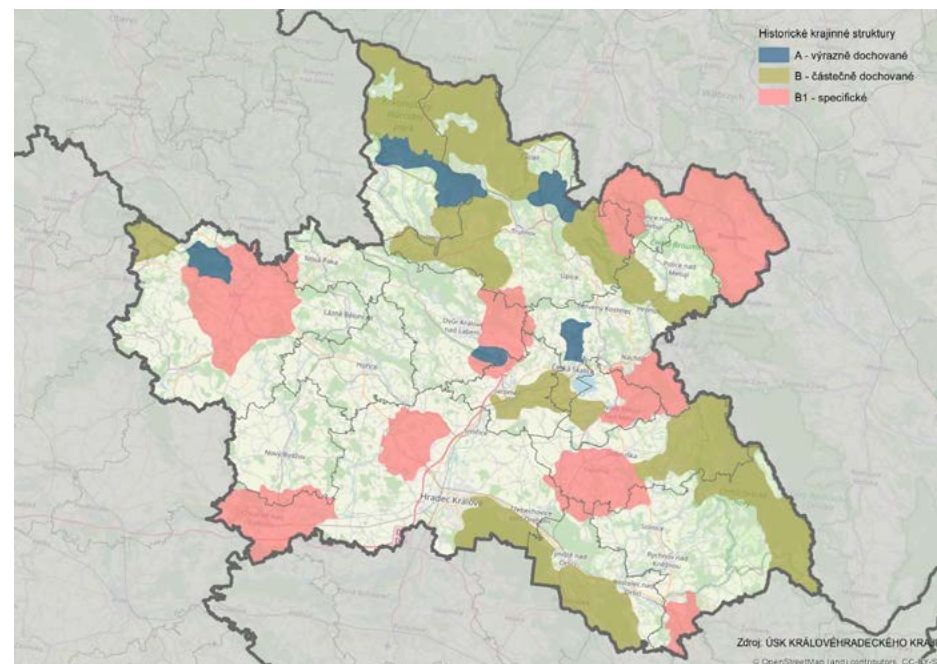
4.2 Posouzení potenciálu a možností území Královéhradeckého kraje pro vybrané druhy obnovitelných zdrojů energií

Oproti předchozí ÚS MSK je Územní studie Posouzení potenciálu a možností území Královéhradeckého kraje pro vybrané druhy obnovitelných zdrojů energií (ÚS KHK, Vondráčková, Cihlář et al, 2024) rozdílná v přístupu k regulaci území z hlediska umisťování vybraných druhů obnovitelných zdrojů energie. Zatímco ÚS MSK představuje tzv. negativní formu regulace, tzn. stanovuje omezení v územích limitujících rozvoj OZE, ÚS KHK kromě stanovení ochrany přírodních, kulturních a civilizačních hodnot přistupuje i k tzv. pozitivní formě regulace, tj. vymezuje území, která jsou obecně vhodná pro umístění VTE či FVE (nejméně konfliktní z hlediska ochrany veřejných zájmů). ÚS KHK je tak komplexním oborovým nástrojem pro identifikaci a klasifikaci hodnot a limitů využití území, kategorizaci území kraje do tzv. zón, kde by bylo využití pro vybrané druhy OZE s ohledem na charakter území a kvalitu vystavěného prostředí zcela nevhodné, spíše

nevhodné a obecně vhodné (tj. období akceleračních zón).

I v případě Královéhradeckého kraje byla jedním z jevů zařazených mezi evaluační kritéria dochovanost historické kulturní krajiny, která byla vyhodnocena autory v rámci předcházející Územní studie krajiny Královéhradeckého kraje (2017). Byla zvolena stejná metoda vymezení, jako v případě studie (Krajíček et al, 2013). Kategorie vymezené na území Královéhradeckého kraje byly následující:

- Kategorie A (s výrazně dochovanou krajinnou strukturou)
- Kategorie B (s částečně dochovanou krajinnou strukturou)
- Kategorie B1 (se specifickou krajinnou strukturou)
- Kategorie C (historická zemědělská krajiny bez výraznějších dochovaných struktur)
- Kategorie D (s výrazně přeměněnou krajinnou strukturou)

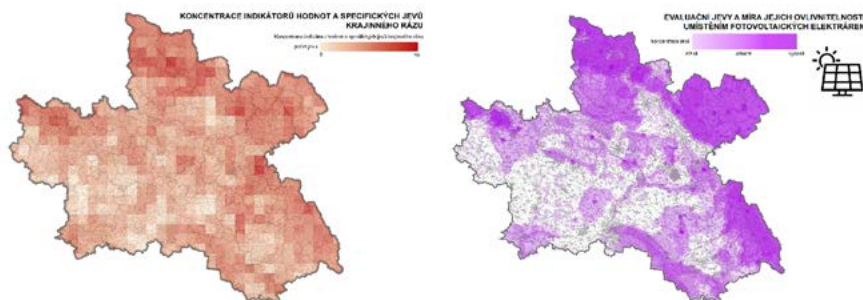

Obr. 4: Území s výrazně dochovanou, částečně dochovanou a specifickou krajinnou strukturou na území Královéhradeckého kraje (zdroj Krajíček et al, 2018)

Oproti kategorizaci na území MSK je zde vymezena kategorie B1. Patří sem krajiny, kde vedle dochované historické krajinné struktury hraje roli nějaká další skutečnost, pro které je daná krajina jedinečná či výrazně rozlišitelná. Jsou to např. krajiny s nezaměnitelnou strukturou osídlení, s typickým způsobem exploatace, s fragmenty krajinné kompozice a také krajiny s historickou hodnotou, pro které byly vytvořeny návrhy na vyhlášení krajinné památkové zóny, byť i kvůli jiným důvodům, než je dochovaná krajinná struktura (mohou to být třeba krajiny asociativní, reliktní či se specifickými formami hospodaření a podobně). Tyto znaky mohou být dle cennosti jedinečné či význačné, ačkoli v krajinné scéně nehrají tak zásadní roli jako u krajiny zařazených do kategorie s výrazně či částečně dochovanou krajinnou strukturou.

Pro vyhodnocení území Královéhradeckého kraje z hlediska hodnot krajiny

a krajinného rázu byly využity kategorie A, B a B1 jako cenné krajinné struktury s hodnotnými znaky (plužiny, historické vodohospodářské úpravy, krajinářské úpravy, specifická sídelní struktura atd.). Jedná se zejména o krajiny s viditelnými prvky dokumentujícími významné či specifické rysy kulturní a historické charakteristiky, dochovanost, stálost a obsahové sdělení o historickém vývoji. Tyto části krajiny byly jedním z indikátorů kulturní hodnoty a znakem obrazu (charakteru) krajiny, který může být ovlivněn umístěním VTE či FVE. Zároveň byla tato vrstva zohledněna i při určování míry ovlivnitelnosti hodnot krajinného rázu (resp. tzv. evaluačních jevů) umístěním FVE či VTE. Tedy i v případě Královéhradeckého kraje byla zohledněna hodnota historických krajinných struktur, které tvoří místy charakteristický rys krajinné struktury území a je významnou hodnotou krajiny.

Obr. 5: Příklady výstupů analýzy hodnot krajiny ve vztahu k umístění FVE či VTE (Vondráčková, Cihlák et al, 2024). Vlevo koncentrace indikátorů hodnot a specifických jevů krajinného rázu na území KHK, do kterých byly zahrnuty i dochované krajinné struktury, vpravo evaluační jevy a míra jejich ovlivnitelnosti umístěním fotovoltaických elektráren.

Výsledkem ÚS KHK je vymezení tzv. obecně vhodných území, které jsou obecně vhodná pro vybrané druhy OZE, a to zohledněním limitů využití území (tzv. delimitační jevy) a ochrany krajinného rázu (evaluačními jevy) na úrovni kraje. Pro zvýšení vypovídací schopnosti územní studie byla syntéza delimitačních a evaluačních jevů provedena třemi způsoby, které se od sebe liší mírou restriktivity (přísnosti). Krajiny s dochovanou krajinnou strukturou (kategorie A, B a B1) jsou zahrnuty do scénáře 3 – nejpřísnější ochrany. Tím je i na území KHK zajištěna územní studií ochrana historických krajinných struktur z pohledu umístování OZE. Je však nutno podotknout, že dané územní studie jsou nezávazným, ačkoli neopominutelným podkladem pro rozhodování v území. Je tak na příslušných správních orgánech, samosprávách, projektantech a investorech, aby zmiňované hodnoty kulturní krajiny zohledňovaly při své činnosti v území.

5 Závěr

Historická kulturní krajina představuje nepochybnou hodnotu, o kterou je třeba pečovat a kterou je třeba chránit. V textu byla nastíněna různá ohrožení, kterým musí kulturní krajina v současné době čelit, jak přírodní, tak antropogenní. Ke konfliktům a ohrožením kulturní krajiny docházelo i v minulosti, dnešní doba však přináší výzvy, které nemají v předchozích epochách obdoby. Patrně největším a nejkonfliktnějším tématem současnosti je umístování výroben energie z obnovitelných zdrojů (OZE), zejména větrných a fotovoltaických elektráren, které představují bezprecedentní a výrazně excesivní zásah do tradiční kulturní krajiny.

Je zřejmé, že nelze odmítat a priori umístování OZE a argumentovat zásahem do historické kulturní krajiny, ke kterému bezpochyby vždy dochází. Jeví se tedy jako

vhodné v předstihu vyhodnotit kvality a limity krajiny, aby byla vytipována taková území, kde bude možné najít kompromis mezi oprávněnými požadavky na obnovitelné zdroje a neméně oprávněnou ochranou krajinných hodnot. V textu byly povšechně představeny dvě rozsáhlé studie, Moravskoslezského a Královéhradeckého kraje, které se snaží jak negativní formou (kde ne), tak pozitivní formou (kde ano či spíše ano) odpovědět na tyto velmi aktuální otázky, přičemž zohledňují i dochované hodnoty historické krajinné struktury a jejich význam v charakteru (rázu) kulturní krajiny. Jedná se o jednu z možných cest, která mj. odpovídá požadavku po vymezování akceleračních zón. Důležitým krokem do budoucna bude zajisté i doplnění jevu ÚAP č. 10 o znaky historické kulturní krajiny, což dosud chybí.

Článek byl podpořen prostředky Projektu programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity (NAKI III) DH23P03OVV006 Historická kulturní krajina v ohrožení a její vize v kontextu soudobých proměn.

Literatura a prameny

- ANDRESKA, J. (1980). Vývoj myslivosti. Praha: Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství.
- BAŠE, M. (2006). Sídla a stavby na venkově. Praha, ČVUT. ISBN 80-01-03390-2.
- BOROVÍČKA, P. (2014). 10 let od tornáda v Litovli a 30 let od tornád v Ivanovské a Jaroslavské oblasti [online]. Český hydrometeorologický ústav, [cit. 01.03.2025].
- BOUČEK, Z., ŠUBR, J. (2000). Historická kulturní krajina jako současné velké téma. In: Téma pro 21. století. Kulturní krajina aneb proč ji chránit? Praha: MŽP ČR, 2000, s. 157-164. ISBN 80-7212-134-0.
- DEJMAL, I. (2000). Co s evropskou kulturní krajinou na konci 20. století? In: Téma pro 21. století. Kulturní krajina aneb proč ji chránit? Praha: MŽP ČR, s. 13-16, ISBN 80-7212-134-0.
- EHRlich, M. et al. (2020). Typologie historické kulturní krajiny České republiky. Metodika s osvědčením č. 203 MK ČR. 1. vydání. České Budějovice: NPÚ, 2020. 168 s. Edice odborné a metodické publikace, svazek 105. ISBN 978-80-85033-95-3.
- FLEISCHER, A. (1875). Lýkožrouti čili korovci v Šumavě a jejich nepřátelé. Vesmír IV/9. s. 97-99.
- CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, J. E. (1913). Dějiny lesů a lesnictví (hospodářství lesního a hospodářského lesního zřízení či úpravy lesa – soustav) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Písek: Jan Evang. Chadt (Ševětínský).
- KLOSTERMANN, Karel. V ráji šumavském. Praha: Odeon, 1972.
- KRS, Jan (1923). Ochrana památek a pozemková reforma. Krása našeho domova 15/4. s. 47-48
- KUČA, K. et al. (2022). Metodika identifikace a klasifikace území s krajinnými hodnotami, Metodika s osvědčením č. 267 MK ČR. Praha: ČVUT. nepag.
- KUPKA, J. (2017). SDG 15: Sustainable Development of the Landscape and its Cultural Identity In: Agenda 2030 in the Czech Republic. Vision and Opportunity. Ostrava – Přívoz: Key publishing. s. 89-101. ISBN 978-80-7418-286-0.
- LOŽEK, V. (2007). Zrcadlo minulosti. Česká a slovenská krajina v kvartéru. Praha: Dokořán. ISBN 978-80-7363-095-9.
- OUŘEDNÍČEK, M. (2013) Výzkum suburbanizace v České republice: současné tendence vývoje a možné aplikace. In: OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., NOVÁK, J. (eds). Sub urbs: krajina, sídla a lidé. Praha, Academia, s. 61-80. ISBN 978-80-200-2226-4.

- PÚČIK, T., RÝVA, D., ŠINGER, M., STANĚK, M., GROENEMEIJER, P. (2021). Damage Survey of the Violent Tornado in Southeast Czechia on 24 June 2021. www.essl.org [online]. [cit. 01.03.2025].
- SKLENÍČKA, P. (2003). Základy krajinného plánování. Praha: Naděžda Skleníčková. ISBN 80-903206-1-9.
- ŠVECOVÁ, S., VOREL, I. (2015). Kulturní historická krajina a výstavba – některé problémy zachování kulturních hodnot v krajinných památkových zónách. TŽB-info. 17(25), nepag. ISSN 1801-4399.
- VOREL, I. (2000). Přírodní, kulturní, estetické hodnoty a struktura osídlení – konflikt nebo harmonie. In: Téma pro 21. století. Kulturní krajina aneb proč ji chránit? Praha: MŽP ČR, s. 126-133. ISBN 80-7212-134-0.
- VÚV TGM (2005). Katastrofální povodeň v České republice v srpnu 2002. Praha: MŽP ČR. ISBN 80-7212-350-5.
- Důvodová zpráva k Úmluvě Rady Evropy o krajině (MŽP ČR)
- KRAJÍČEK, L.; VOREL, I.; KUPKA, J. et al. (2013). Cílové charakteristiky krajiny Moravskoslezského kraje. KÚ Moravskoslezského kraje, Ostrava. Dostupné on-line: https://www.msk.cz/cs/temata/uzemni__planovani/cilove-charakteristiky-krajiny-moravskoslezského-kraje-2013-2115/
- Politika územního rozvoje ČR, Úplné znění po aktualizaci č. 7, závazné od 1. 3. 2024
- Politika architektury a stavební kultury České republiky, aktualizace 2022, schválená Usnesení vlády České republiky č. 6 ze dne 4. ledna 2023
- Projekt programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity NAKI DF12P010VV001 Ochrana a péče o historickou kulturní krajinu prostřednictvím institutu krajinných památkových zón (2012-2015), výstupy projektu dostupné on-line: <http://kpz-naki.cz>
- Projekt programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity NAKI II DG16P02M034 Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny ČR (2016-2020), on-line: <https://www.hikk-naki.cz>
- Projekt programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity (NAKI II) DG20P02OVV019 Praktické přístupy k územní ochraně historické kulturní krajiny (2020-2022), výstupy projektu dostupné on-line: <https://www.krapr-naki.cz>
- Projekt programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity NAKI III DH23P03OVV006 Historická kulturní krajina v ohrožení a její vize v kontextu soudobých proměn (2023-2027), výstupy projektu dostupné on-line: <https://www.ovhikk-naki.cz/>
- Státní kulturní politika na léta 2021-2025+ schválená usnesením vlády ze dne 27. září 2021 č. 843
- Úmluva Rady Evropy o krajině, Florencie, 20. 10. 2000, překlad ve znění sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 13/2005 Sb. m. s., č. 12/2017 Sb. m. s., č. 27/2021 Sb. m. s
- Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, Paříž, 16. 11. 1972, sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 159/1991 Sb.
- VONDRÁČKOVÁ, S., CIHLÁŘ, J., VOREL, I., KUPKA, J. et al. (2024). Posouzení potenciálu a možností území Královéhradeckého kraje pro vybrané druhy obnovitelných zdrojů energií. Královéhradecký kraj, Králové. Dostupné on-line: <https://www.khk.cz/oblasti/uzemni-planovani/uzemni-studie/uzemni-studie-posouzeni-potencialu-moznosti-uzemi-kralovehradeckeho-kraje-pro-vybrane-druhy-obnovitelnych-zdroju-energi>
- VONDRÁČKOVÁ, S., CIHLÁŘ, J., SVOBODA, M., VOREL, I., KUPKA, J., NOVÁKOVÁ, L. et al. (2023). Územní studie Vyhodnocení území Moravskoslezského kraje z hlediska existujících limitů umístění větrných a fotovoltaických elektráren. Moravskoslezský kraj, Ostrava. Dostupné on-line: <https://www.msk.cz/>

- [cs/temata/uzemni__planovani/vyhodnoceni-uzemi-moravskoslezského-kraje-z-hlediska-existujících-limitů-umístění-větrných-a-fotovoltaických-elektráren-2023-15369/](https://www.msk.cz/cs/temata/uzemni__planovani/vyhodnoceni-uzemi-moravskoslezského-kraje-z-hlediska-existujících-limitů-umístění-větrných-a-fotovoltaických-elektráren-2023-15369/)
- VOREL, I., KUPKA, J., VONDRÁČKOVÁ, S. et al. (2018). Územní studie Krajiny Královéhradeckého kraje. KÚ Královéhradeckého kraje, Hradec Králové. Dostupné on-line: <https://www.khk.cz/oblasti/uzemni-planovani/uzemni-studie/uzemni-studie-krajiny-kralovehradeckeho-kraje>
- Vyhláška 500/2014 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a o způsobu evidence územně plánovací činnosti
- Vyhláška č. 157/2024 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a jednotném standardu
- Zákon č. 283/2021 Sb., Stavební zákon
- Zákon č. 23/2025 Sb., kterým se mění zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Informace o autorech

doc. Ing. arch. ThLic. Jiří Kupka, Ph.D.

Fakulta stavební ČVUT v Praze, Katedra urbanismu a územního plánování
jiri.kupka@fsv.cvut.cz

Ing. arch. Simona Vondráčková, Ph.D.

Fakulta stavební ČVUT v Praze, Katedra urbanismu a územního plánování
simona.vondraczkova@fsv.cvut.cz